

Η ρωσική επέμβαση στη Συρία και η επίδρασή της στη Μέση Ανατολή

Ο πόλεμος στην Ουκρανία έχει γίνει καταλύτης παγκόσμιων γεωπολιτικών ανακατατάξεων. Από τη μια πλευρά οι χώρες της Δύσης, υπό την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών, επιβάλλουν οικονομικές κυρώσεις στη Ρωσία και στέλνουν στρατιωτική βοήθεια στην Ουκρανία. Από την άλλη, χώρες της Μέσης Ανατολής και παραδοσιακοί σύμμαχοι της Δύσης, συμπεριλαμβανομένης της Τουρκίας, που είναι μέλος του NATO, κρατούν ουδέτερη στάση και συνεχίζουν να συνεργάζονται με τη Ρωσία. Η πρόσφατη ιστορική συμφωνία Ιράν και Σαουδικής Αραβίας, δυο περιφερειακών δυνάμεων της Μέσης Ανατολής και ιστορικών αντιπάλων, υπό τη μεσολάβηση της Κίνας, η παγίωση του καρτέλ στην ενέργεια μεταξύ Ρωσίας και Σαουδικής Αραβίας για τον έλεγχο της παραγωγής (OPEC+) και η

επανεξέταση της Συρίας στον Αραβικό Σύνδεσμο, καταδεικνύουν αυτές τις γεωπολιτικές ανακατατάξεις. Μόλις πριν μια δεκαετία, Τουρκία και Σαουδική Αραβία βρέθηκαν σε αντίπαλα στρατόπεδα με το Ιράν στον πόλεμο της Συρίας. Η άμεση στρατιωτική επέμβαση της Ρωσίας ήταν καθοριστική τόσο για την έκβαση του πολέμου στη Συρία όσο και για την αλλαγή ισορροπιών στη Μέση Ανατολή με ευρύτερες παγκόσμιες γεωπολιτικές προεκτάσεις.

Ο συριακός εμφύλιος πόλεμος, που ξεκίνησε το 2011, μετατράπηκε πολύ σύντομα σε πόλεμο δια αντιπροσώπων μεταξύ των υποστηρικτών της αντιπολίτευσης (Δύση, Τουρκία, χώρες του Κόλπου, Τζιχαντιστικές οργανώσεις) και των υποστηρικτών της κυβέρνησης του Μπασάρ Αλ Άσαντ (Ρωσία και ο σιιτικός "Άξονας της Αντίστασης": Ιράν, Χεσμπολάχ, Ιρακινοί Σίιτες). Η Ρωσία από την αρχή του πολέμου στήριξε τη νομιμότητα της συριακής κυβέρνησης, κατηγορώντας τη Δύση και τους συμμάχους της ότι υποκινούν την αντιπολίτευση σε αλλαγή καθεστώτος, ενώ από κοινού με την Κίνα άσκησαν διαδοχικά βέτο σε ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για επιβολή κυρώσεων στη Συρία. Ενώσω ο πόλεμος κλιμακωνόταν με τη Συριακή Κυβέρνηση να έχει χάσει την πλειονότητα των εδαφών της, με το Ισλαμικό Κράτος (πρώην ISIS) να επελαύνει στην Παλμύρα και την Al Nusra στη Βορειοδυτική Συρία, στις 30 Σεπτεμβρίου του 2015, η Ρωσία αναβάθμισε την παρουσία της με άμεση στρατιωτική εμπλοκή μετά από αίτημα της συριακής κυβέρνησης. Μεχρι το τέλος του 2017, η συριακή κυβέρνηση, με την καθοριστική για αυτήν υποστήριξη της Ρωσίας, είχε ανακαταλάβει μεγάλο τμήμα των εδαφών της και το Ισλαμικό Κράτος είχε σχεδόν ηττηθεί.

Η Ρωσία, για πρώτη φορά μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, επιχείρησε άμεση στρατιωτική επέμβαση σε μια χώρα της Μέσης Ανατολής με γεωστρατηγική σημασία λόγω της πρόσβασης της στη Μεσόγειο και της θέσης της ως ενεργειακού κόμβου. Ρωσία και Συρία συνδέονται με ισχυρούς και αδιάρρηκτους δεσμούς από την εποχή της Σοβιετικής Ένωσης με τη Ρωσία να διαθέτει τη μοναδική ναυτική βάση της στη Μεσόγειο από το 1971 (Ταρτούς) και να έχει προχωρήσει σε διαγραφή του μεγαλύτερου τμήματος του συριακού χρέους το 2005. Η Συρία, παρότι φιλελευθεροποίησε την οικονομία της, κυρίως από τότε που ανέλαβε ο Μπασάρ Αλ Άσαντ το 2000, ουδέποτε ακολούθησε ακραίες νεοφιλελεύθερες πολιτικές και ουδέποτε κατέφυγε σε [προγράμματα προσαρμογής του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου](#), όπως η Αίγυπτος και η Τυνησία. Συνεπώς, η επέμβαση στη Συρία έδωσε τη δυνατότητα στη Ρωσία να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής της πέραν των χωρών του πρώην σοβιετικού μπλοκ, αλλά κυρίως πέραν μιας ζώνης επιρροής που η Δύση θα μπορούσε να ανεχθεί.

Η ρωσική επέμβαση στη Συρία, επιπλέον, αποσκοπούσε στην εξουδετέρωση του Ισλαμικού Κράτους και στην αποτροπή της διάλυσης μιας ακόμα χώρας της Μέσης Ανατολής, όπως έγινε με το Ιράκ και τη Λιβύη, λόγω του κινδύνου αποσταθεροποίησης τόσο για την ευρύτερη περιοχή όσο και για την ίδια τη Ρωσία. Εκτός από την απειλή που ένιωθε στα δυτικά της από τη σταδιακή επέκταση του NATO, η Ρωσία ήρθε αντιμέτωπη με το Ισλαμικό Κράτος και άλλες τζιχαντιστικές οργανώσεις, καθώς τα μέλη τους συνδέονταν με τον Βόρειο Καύκασο, περιοχή της Ρωσίας με σχετικά υψηλό ποσοστό σουνιτών μουσουλμάνων. Μετά το τέλος του «Δεύτερου Πολέμου της Τσετσενίας» το 2009 και τον τερματισμό

της de facto αυτονομίας της Τσετσενίας, χιλιάδες τζιχαντιστές από αυτές τις περιοχές μετακινήθηκαν στο Ιρακ και τη Συρία προκειμένου να ενταχθούν στο Ισλαμικό Κράτος. Μια πιθανή επικράτηση του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία και ο κίνδυνος της νικηφόρας επιστροφής των ξένων μαχητών στον Βόρειο Καύκασο αποτέλεσαν σημαντικό παράγοντα ανησυχίας για τη Ρωσία.

Με τη στρατιωτική επέμβαση στη Συρία, η Ρωσία κατάφερε να υλοποιήσει τους διακηρυγμένους της στόχους, όπως αυτοί διατυπώθηκαν στις 28 Σεπτεμβρίου του 2015 στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ: τη διάλυση του Ισλαμικού Κράτους και τη διάσωση του συριακού κράτους. Ολοκλήρωσε με επιτυχία μια στρατιωτική επιχείρηση προς όφελος ενός συμμάχου της, σε αντίθεση με τις Δυτικές δυνάμεις που απέτυχαν να υλοποιήσουν τον διακηρυγμένο τους στόχο, αυτόν του «εκδημοκρατισμού» των «καθυστερημένων» λαών και των «απολυταρχικών» καθεστώτων σε μια σειρά από στρατιωτικές επεμβάσεις σε Ιρακ, Λιβύη και Αφγανιστάν. Η Ρωσία δεν μπλέχτηκε στον κοινωνικό μετασχηματισμό και τις ενδο-ισλαμικές αντιθέσεις, ενώ οι δημόσια διακηρυγμένοι στόχοι της επέμβασής της συνέπιπταν με τους πραγματικούς και με τις επιδιώξεις των συμμάχων της σε αντίθεση με της Δύσης. Οι λαοί της Μέσης Ανατολής έχουν ιστορική μνήμη τόσο από την εποχή της αποικιοκρατίας, όταν μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οικοπεδοποιήθηκαν μεταξύ Βρετανικών και Γαλλικών Εντολών όσο και από την αδειάλειπη πολιτική και στρατιωτική εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών στο εσωτερικό τους μετά το τέλος του Β΄Π.Π. Η Ρωσία, ως χώρα με μουσουλμανικό πληθυσμό, είναι παρατηρητής στον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης (OIC), στον δε δημόσιο λόγο της, διαχωρίζει τους μουσουλμάνους από τους τζιχαντιστές τρομοκράτες και επιδεικνύει σεβασμό σε όλους τους μετριοπαθείς μουσουλμάνους ανεξάρτητα από το εάν είναι σίιτες ή σουνίτες.

Μετά τη στρατιωτική επέμβαση, η Ρωσία εξελίχθηκε σε έναν σημαντικό παράγοντα στη Μέση Ανατολή σε στρατιωτικό και διπλωματικό επίπεδο. Σε στρατιωτικό επίπεδο, εκτός από την ενίσχυση της ναυτικής βάσης του Ταρτούς, η παρουσία της ενισχύθηκε με την αεροπορική βάση στη Λατάκια της Συρίας από το 2015. Η Ρωσία παραμένει η δεύτερη μεγαλύτερη εξαγωγέας οπλικών συστημάτων στον κόσμο με σημαντικό τμήμα αυτών να κατευθύνεται στη Μέση Ανατολή και την Β. Αφρική (κυρίως Αίγυπτο και Αλγερία). Σε διπλωματικό επίπεδο, λόγω της αποτυχίας των ειρηνευτικών συνομιλιών των Ηνωμένων Εθνών (συνομιλίες Γενεύης 2012-2017), από κοινού με το Ιράν και την Τουρκία ξεκίνησε συνομιλίες στην Αστάνα του Καζακστάν οι οποίες κατέληξαν σε συμφωνία τεσσάρων ζωνών αποκλιμάκωσης στη Συρία, τον Σεπτέμβριο του 2017, ενώ οι γύροι των τριμερών συνομιλιών συνεχίζονται (τελευταίος γύρος συνομιλιών διεξήχθη τον 11/2022). Με αυτή την διπλωματική πρωτοβουλία, η Ρωσία κατάφερε να φέρει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων δύο περιφερειακές δυνάμεις με αποκλίνοντα συμφέροντα στην περιοχή: την Τουρκία η οποία ως μέλος του NATO υποστήριξε την αντιπολίτευση στην αρχή του πολέμου και το Ιράν το οποίο ως μέλος της αντιδυτικής ανεπίσημης στρατιωτικής συμμαχίας “Άξονας της Αντίστασης” υποστήριξε την κυβέρνηση Άσαντ.

Η Ρωσία τα τελευταία χρόνια έχει αναβαθμίσει τις διμερείς σχέσεις της με τις χώρες της ευρύτερης Μέσης Ανατολής και ιδιαίτερα με τις χώρες που υπερασπίστηκαν την κυβέρνηση Άσαντ. Ρωσία και

Ιράν έχουν επεκτείνει τη στρατιωτικό-οικονομική συνεργασία τους, έχοντας ήδη ανακοινώσει την υπογραφή [μακροπρόθεσμης στρατηγικής συμφωνίας](#) η οποία θα περιλαμβάνει το εμπόριο, την ασφάλεια και τις μεταφορές. Το Ιράν επίσης, θα συνδέσει τη Ρωσία και την Ινδία μέσω του [διεθνούς διαδρόμου μεταφορών \(INSTC\)](#), ο οποίος όταν τεθεί σε πλήρη λειτουργία θα παρακάμπτει την Ευρώπη και τη Μεσόγειο. Πέρα όμως από τους δεσμούς της με τις σιιτικές χώρες, η επέμβαση της Ρωσίας στη Συρία ήταν καθοριστική και για τις σχέσεις της τόσο με την Τουρκία όσο και με τις χώρες του Κόλπου, που το 2011 υποστήριξαν την αποπομπή Άσαντ. Η Τουρκία μπορεί να έχει αντικρουόμενα συμφέροντα με τη Ρωσία (μέλος του NATO, Βόρεια Συρία, Κουρδικό, Ναγκόρνο Καραμπάχ και Λιβύη) παρόλα αυτά, από το 2016 που έγινε το πραξικόπημα εναντίον του Ερντογάν, εξομάλυνε σταδιακά τις μεταξύ τους σχέσεις και το 2017 προχώρησε σε αγορά των ρωσικών πυραυλικών συστημάτων S-400, ενώ στον πόλεμο στην Ουκρανία κρατάει ουδέτερη θέση χωρίς να συμμετέχει στις κυρώσεις της Δύσης και επιπλέον έχει αναλάβει διπλωματικές πρωτοβουλίες. Τέλος, η Σαουδική Αραβία, λόγω της πτώσης των [τιμών του πετρελαίου](#) που προέκυψε από την παραγωγή σχιστολιθικού αερίου και πετρελαίου στις ΗΠΑ και συνεπώς της μειωμένης εξάρτησης των ΗΠΑ σε πετρέλαιο από τις χώρες του Κόλπου, προχώρησε από κοινού με τη Ρωσία στον έλεγχο της παραγωγής πετρελαίου με τη δημιουργία του OPEC+ το 2016. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια συμφωνία μεταξύ των δυο μεγαλύτερων παραγωγών πετρελαίου στον κόσμο, η οποία διατηρείται και ενισχύεται εν μέσω του πολέμου της Ουκρανίας, παρά τις πιέσεις των ΗΠΑ προς τη Σαουδική Αραβία.

Η ρωσική επέμβαση στη Συρία είναι αποτέλεσμα της σταδιακής επέκτασης του NATO στην Ανατολική Ευρώπη και των κυρώσεων που της έχουν επιβληθεί από το 2014 λόγω της προσάρτησης της Κριμαίας. Από τα τέλη της δεκαετίας του 90, ο ρώσος υπουργός εξωτερικών Γεβγκένι Πριμακόφ είχε διακηρύξει ότι η Ρωσία θα πρέπει να αντιταχθεί στην ηγεμονία των ΗΠΑ και να συνεργαστεί με την Κίνα και την Ινδία για τη δημιουργία ενός [πολυπολικού κόσμου](#). Από τις αρχές της νέας χιλιετίας, η Ρωσία έχει κάνει μεθοδικά βήματα για την απεξάρτησή της από τη Δύση σε στρατιωτικό ("[New Look Defense Policy](#)"), διπλωματικό (συνομιλίες Αστάνα για τη Συρία, συνομιλίες "Moscow Format" για το Αφγανιστάν, μεσολάβηση για το Ναγκόρνο Καραμπάχ) και πολιτικό επίπεδο (συμμετοχή στους διεθνείς οργανισμούς των BRICS, της Σαγκάης και της Ευρασιατικής Οικονομικής Ένωσης). Η ρωσική επέμβαση σε μια χώρα της Μέσης Ανατολής ήταν μια επιθετική κίνηση που ενίσχυσε το κύρος της Ρωσίας και αμφισβήτησε την ηγεμονία των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή. Ο αντίκτυπος της στρατιωτικής της επέμβασης έχει αλλάξει την περιφερειακή ισορροπία στην Μέση Ανατολή προς όφελος της, συνέβαλε στην ομαλοποίηση των σχέσεων των χωρών της Μέσης Ανατολής και στον πιθανό τερματισμό του πολέμου της Υεμένης και αποτέλεσε σημείο καμπής για το πέρασμα από έναν μονοπολικό σε έναν πολυπολικό κόσμο.

*Το άρθρο βασίζεται στη διπλωματική εργασία με τίτλο "[The Russian Intervention in Syria](#)" στα πλαίσια του Μ.Π. Μεσογειακών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

*Η φωτογραφία που συνοδεύει την ανάρτηση είναι από την ταινία του Μ. Αντονίوني, "Επάγγελμα

Ρεπόρτερ"(The Passenger), 1975